

ارزیابی پایان نامه های کارشناسی ارشد رشته ارتباط تصویری به عنوان دستاورد دانشگاهی در دانشگاه

الزهرا(س)

در سال های (۱۳۹۱-۱۳۸۰)

چکیده:

پایان نامه، تز یا رساله، پژوهشی است علمی که به وسیله داوطلب درجه دانشگاهی به عنوان یکی از شرایط احراز آن و زیر نظر یک هیئت علمی در زمانبندی مشخص ارائه می شود و برآیندی است از تمامی یافته های دانشجو در طول دوران تحصیل. قابلیت های پایان نامه ها از نظر اطلاعاتی و پژوهشی، سبب شده است که پایان نامه ها را از دو دیدگاه در رشته های مختلف دانشگاهی و پژوهشی مورد توجه قرار دهند: یکی به عنوان مدرک مفید پژوهشی (به اعتبار متن تحقیق)؛ و دیگری به مثابه نوعی کتابشناسی تخصصی (به اعتبار فهرست مآخذ پایانی). به نظر می رسد با توجه به اهمیت بنیادین پایان نامه های دانشجویی (خصوصاً در سطوح آموزش عالی) در گسترش و ارتقای کلام علمی، ضرورت ارزیابی و بررسی پایان نامه ها در ابعاد مختلف وجود دارد.

این پژوهش در نظر دارد تا به ارزیابی ۱۳۸ عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهرا در طول سال های ۱۳۹۱-۱۳۸۰ بپردازد. برای این منظور ابتدا سه شاخص کاربردی، تاریخی و نقد و بررسی برای طبقه بندی عناوین رسالات در نظر گرفته شده است و سپس به ارزیابی پارامترهایی که در یک پژوهش معتبر علمی موثرند، در این پایان نامه ها پرداخته می شود.

ارائه مقاله از متن پایان نامه، داشتن مبانی نظری و فلسفی قوی درباره موضوع پژوهش، بسنده نکردن به تحقیقات کتابخانه ای و انجام تحقیقات میدانی (روش های مصاحبه، پرسشنامه، مشاهده)، مشاوره با متخصصین در موضوعات بینارشته ای، استفاده نکردن از موضوعات تکراری، رعایت اصول اخلاقی و عدم کپی برداری در ارائه مطالب، استفاده از تمام حیطه های گرافیک در انتخاب عناوین پایان نامه ها، و... از نکات مهمی هستند که در ارتقای پایان نامه ها به عنوان اثری پژوهشی و قابل استناد به عنوان سخنی علمی و زمینه ساز پژوهش های بعدی، موثرند و در این مقاله به میزان بررسی تحقق پذیری آن ها از میان جامعه آماری فوق پرداخته می شود.

کلمات کلیدی:

پایان نامه، پژوهش، منابع، گرافیک

مقدمه

پژوهش به معنای جستجویی در جهت یافتن حقایق و دانش است که از نظر لغوی به معنای جستجو کردن، تفحص کردن است زیرا یکی از علایق آدمی از ابتدا خلقت کنجکاوی و جستجو در پی یافتن حقیقت است. بدین منظور برای پژوهشگر به جمع آوری اطلاعات به روش های گوناگون پرداخته و در طول تحقیق خود به نتایج جدیدی می رسد که پاسخی برای سوال خویش است. در دانشگاه، پژوهش های دانشجو در پایان نامه نمایان می شود و می توان گفت که پایان نامه نخستین گام نظام مند در بعد پژوهش است که دانشجو با آن آشنا می شود.

بدین منظور در این تحقیق روش توصیفی و میدانی انتخاب شده و سعی شده است که در ابتدا به بررسی واژه های تحقیق، پژوهش و اهداف آن و پایان نامه ها و بررسی دقیق پایان نامه های کارشناسی ارشد دانشگاه الزهرا از سال ۱۳۸۰-۱۳۹۱ در رشته ارتباط تصویری پرداخته شود.

تحقیق و پژوهش

واژه تحقیق در لغت به معنای به حقیقت امری رسیدگی کردن، رسیدگی و بازجویی کردن، راست و درست انجام دادن، راستی و درستی، واریسی کردن، کشف حقیقت، جستجو و رسیدگی کردن به کار رفته است. برخی معتقدند، تحقیق عبارت است از: یک عمل منظم که در نتیجه آن، پاسخ های مورد نظر و مطرح شده در موضوع تحقیق حاصل می شود. (نادری، ۱۳۷۵: ۳۶). «برخی نیز تحقیق را کاری منظم با هدف دستیابی به آنچه بر دیگران مجهول است یا تفصیل و گسترده آنچه بر دیگران به اجمال معلوم است، می دانند.» (اردبیلی، ۱۳۷۰: ۱)

«تحقیق علمی عبارت است از تلاش کاوشگرانه ای که با آداب خاصی به طور نظام یافته با هدف کشف مجهولی در جهان خلقت و به منظور گسترش قلمرو معرفتی نوع بشر انجام شده و شناخت حاصل از آن مصادیق و ما به ازای خارجی داشته باشد» (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۳)

روش های تحقیق در واقع، ابزار دستیابی به واقعیت به شمار می روند (دلاور، ۱۳۷۸: ۱۸) و هر چه میزان تسلط بر مدل ها و فنون آن بالاتر باشد، امکان شفاف سازی و وصول به حقیقت سریع تر است. «برای گام برداشتن صحیح به سوی توسعه و پیشرفت حقیقی، بررسی و ارزیابی تحقیقات امری ضروری است. این موضوع، یکی از ویژگی های هر نظام پویاست. بررسی و تحلیل آماری نوشته های علمی از ربع اول قرن بیستم آغاز شد.» (خلجی، ۱۳۷۹)

پایان نامه گزارش و پژوهش دانشجو در آخرین بخش دوره کارشناسی ارشد است که زیر نظر استاد راهنما انجام می شود و قبول آن در هیئت داوران، شرط دریافت مدرک این دوره به شمار می رود. (شورای عالی برنامه ریزی ۱۳۷۳) اصولاً هر دانشجویی به ویژه در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری، برای خاتمه کار خود، لازم است، اثری تحقیقی را تهیه و تحویل نماید. این اثر در واقع عصاره و چکیده فعالیت های آموزشی و پژوهشی او محسوب می شود. «پایان نامه به معنای تایید پایانی کار تحصیلی یک دانشجو است و نشانگر فعالیت های منسجم او و آخرین درجه مشروعیت علمی او در آن دوره تحصیل است.» (قورچیان، ۱۳۸۴: ۱۰)

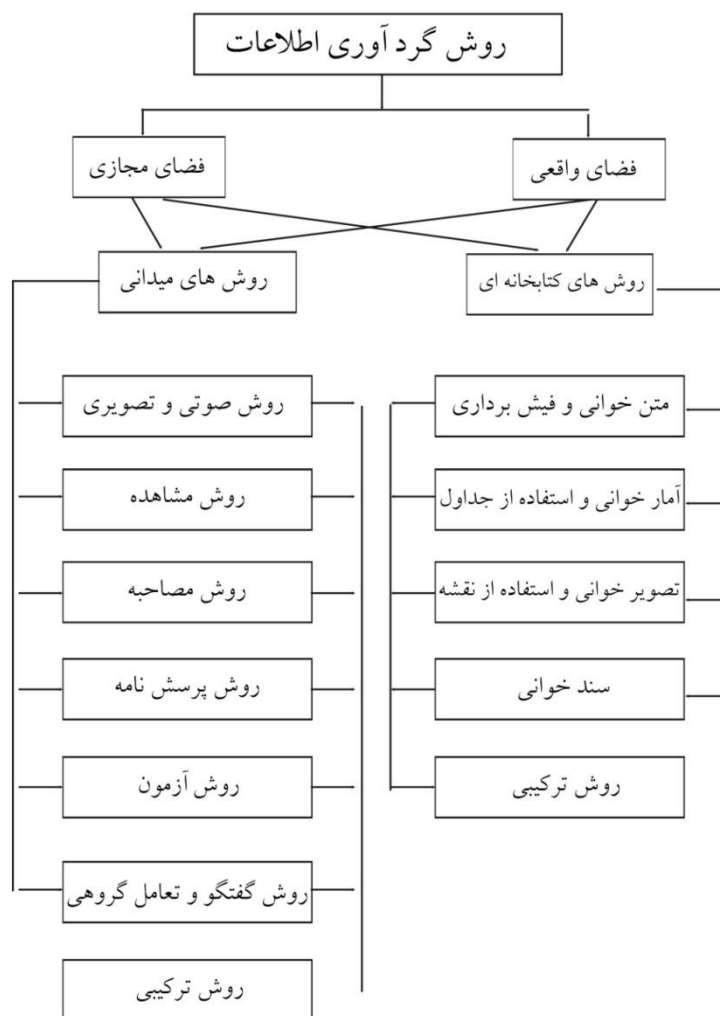
رساله نیز گزارش پژوهش دانشجو در مرحله پژوهشی دوره دکترا تخصصی که زیر نظر استاد راهنما انجام می شود و قبول آن در هیئت داوران، شرط دریافت مدرک این دوره به شمار می رود. (شورای عالی برنامه ریزی ۱۳۷۲)

در بسیاری از پژوهش ها و تحقیقات روش میدانی و تهیه پرسش نامه به کار رفته است که طبقه بندی سوالات پرسش نامه ها به دو صورت باز و بسته صورت می گیرد که هر کدام به روش زیر انجام می شود.

سوالات باز سوالاتی هستند که پاسخگو را محدود به انتخاب پاسخ های از پیش طراحی شده نمی کنند. « سوالات باز از حیث آزادی پاسخگویی مناسب است، ولی از حیث استخراج و طبقه بندی، مشکلات زیادی دارد و گاه تحقیق را با مشکل مواجه می کند» (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۲۱۳)

سوالات بسته سوالاتی هستند که محقق با استفاده از مقیاس اسمی یا عددی یا طیف های نگرش سنج و نیز نیز بر اساس پاسخ های فرضی تنظیم می کند و پاسخگو از بین آن ها پاسخ مورد نظر خود را انتخاب نموده، علامت می زند. به پرسش نامه ای که حاوی سوالات بسته باشد؛ "پرسش نامه منظم" نیز می گویند» (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۲۱۳) در این نوع پرسش نامه هم پاسخگو رغبت بیشتری برای پاسخ دادن دارد و هم اینکه کار استخراج، طبقه بندی و تجزیه تحلیل داده ها برای محقق آسان تر است.

روش هایی که انسان برای پاسخ به سوالات خویش بر می گزیند، متفاوت، متنوع و گوناگون است. روش، عبارت است از؛ مجموعه فعالیت هایی که برای رسیدن به هدف یا هدف هایی صورت می گیرد و پژوهش عبارت است از؛ مجموعه فعالیت هایی که پژوهش گر با استفاده از آن ها به قوانین حاکم بر واقعیت پی می برد. (بختیاری، ایرانی، ۱۳۸۲: ۱۹)

انواع روش های گرد آوری اطلاعات (م . حافظ نیا)

روش های کتابخانه ای مورد استفاده در فضاهای واقعی و مجازی عبارتند از: متن خوانی و فیش برداری، آمارخوانی و بهره گیری از جداول آماری، تصویرخوانی و استفاده از عکس ها و نقشه ها، سندخوانی و استفاده از مدارک و مستندات و بالاخره روش ترکیبی که مرکب از چند روش مزبور می باشد. (حافظ نیا. ۱۳۸۹: ۱۹۴)

روش های میدانی مورد استفاده در فضاهای واقعی و مجازی عبارتند از: روش صوتی و تصویری، روش مشاهده، روش مصاحبه، روش پرسش نامه، روش آزمون، روش بحث و تعامل گروهی و نیز ترکیبی از روش های مزبور. پژوهشگران بسته به نوع و موضوع تحقیق ممکن است از یک یا چند روش کتابخانه ای و میدانی، آن هم در دو فضای واقعی و مجازی برای گردآوری اطلاعات خود استفاده نمایند. (حافظ نیا. ۱۳۸۹: ۱۹۴)

اهداف تحقیق و پژوهش

هدف اساسی تحقیق، صرف نظر از فلسفه آن تا اندازه ای ضرورت رشته ای و دلایل مهم جانبی آن است. از جمله:

الف: بررسی و ارزیابی نظریه ها

ب: ارایه نظریه، داوری، نقد و یا تئوری پردازی جدید

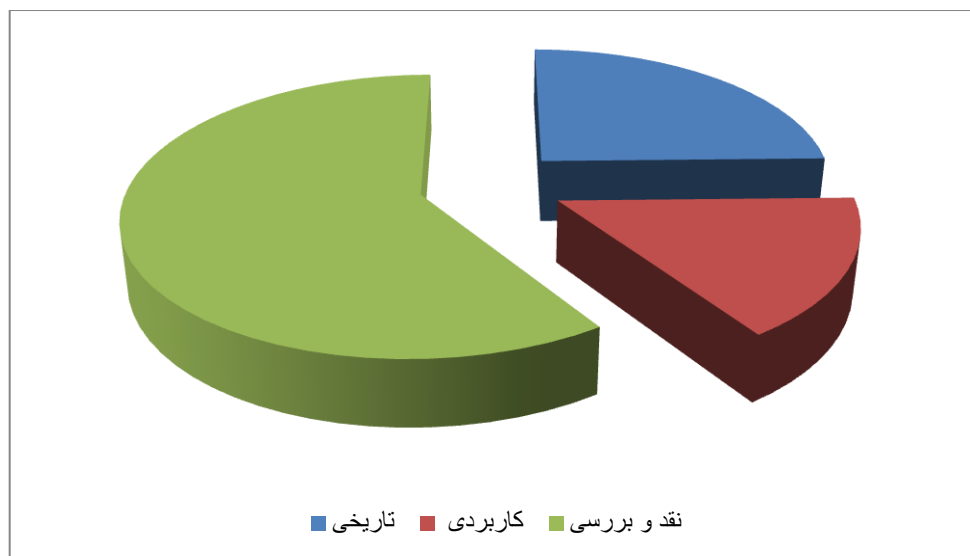
ج: حل مشکل و جنبه کاربردی رشته

هدف اساسی از تحقیق پاسخگویی به نیاز جهت قضاوت و استدلال متقن و نظام مند علمی است. (کاردان، ۱۳۷۷: ۸)

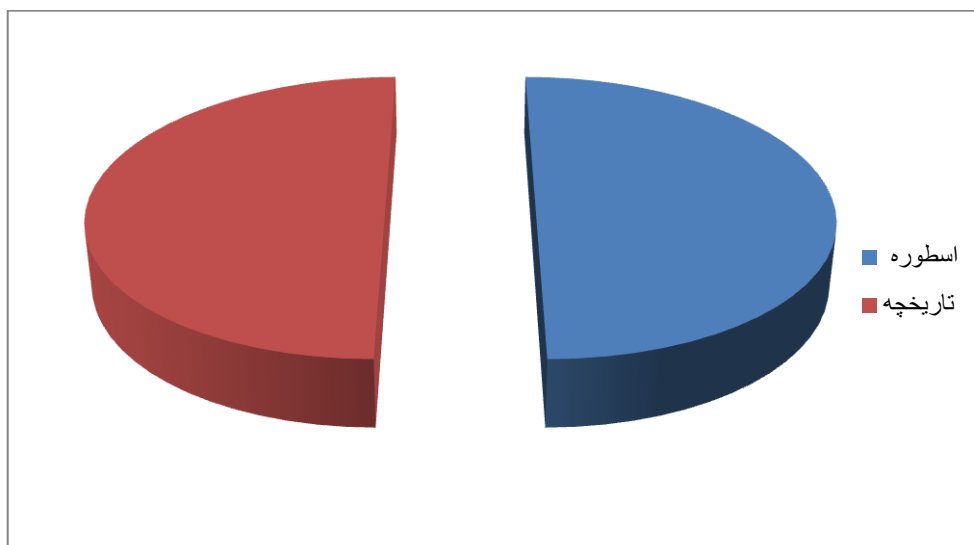
در این که اهداف عمومی پایان نامه و رساله نویسی چیست، نظر های مختلفی ابراز شده است بعضی ها آن را صرفاً یک کار پژوهشی و تحقیقی می دانند. «عده ای آن را رقابت پژوهشی می نامند و از نظر برخی، مشارکت در دانش بشری محسوب می شود، و شاید همه این مفاهیم مورد نظر باشد، و بر حسب مکان تحصیل نسبت به مکان دیگر فرق کند؛ و این تلقی عمدتاً یک تلقی فردی است تا جمعی.» (ایموج، ۱۹۸۹: ۱۵)

آمار و بررسی های انجام شده

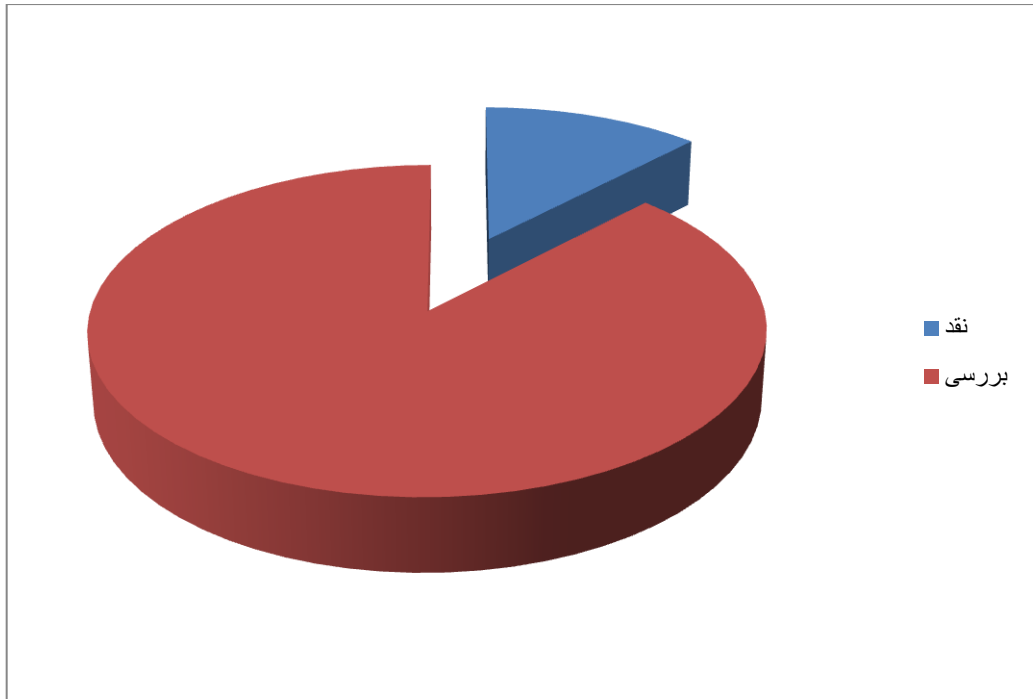
پژوهش انجام شده در بین ۱۳۸ پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ارتباط تصویری دانشکده هنر دانشگاه الزهراء از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۱ صورت گرفته است. در ابتدا موضوعیت کلی آن ها مورد بررسی قرار گرفت و کلیه پایان نامه ها را از نظر موضوعی به سه بخش تاریخی، کاربردی، نقد و بررسی تقسیم شده که آمار به دست آمده به شرح زیر است. تاریخی: ۲۴/۶۷٪، کاربردی: ۱۵/۹۲٪، نقد و بررسی: ۵۹/۴۲٪

موضوعات تاریخی نیز به طور کلی به دو دسته اسطوره ای و تاریخیچه تقسیم می شوند. در بخش اسطوره ، محقق به بررسی نقوش و نماد های موجود پرداخته و علاوه بر جنبه تاریخی ، آن ها را بر اساس معنای نمادین نیز بررسی کرده است ولی در قسمت مربوط به تاریخیچه ، به بررسی شرایط دقیق و عینی گذشته پرداخته شده است . اسطوره ۵۰٪ ، تاریخیچه ای ۵۰٪ .

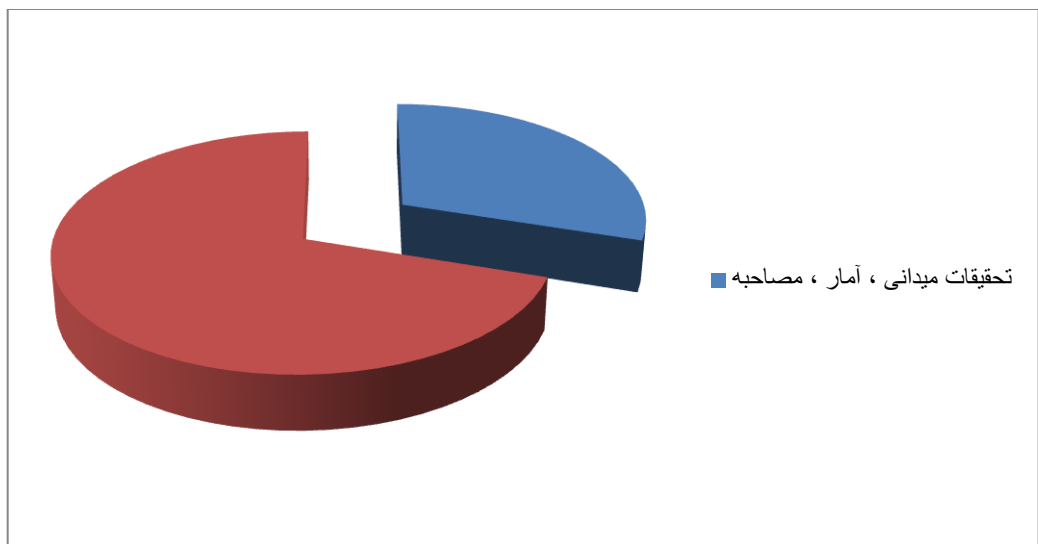

موضوعات پایان نامه های نقد و بررسی نیز مورد ارزیابی قرار گرفت و این نتیجه حاصل شد که در بیشتر آنها ، فقط بررسی صورت گرفته و جای خالی نقد و تحلیل به چشم می خورد . نقد: ۱۲/۲٪ ، بررسی: ۸۷/۸٪ .

نمودار شماره ۳

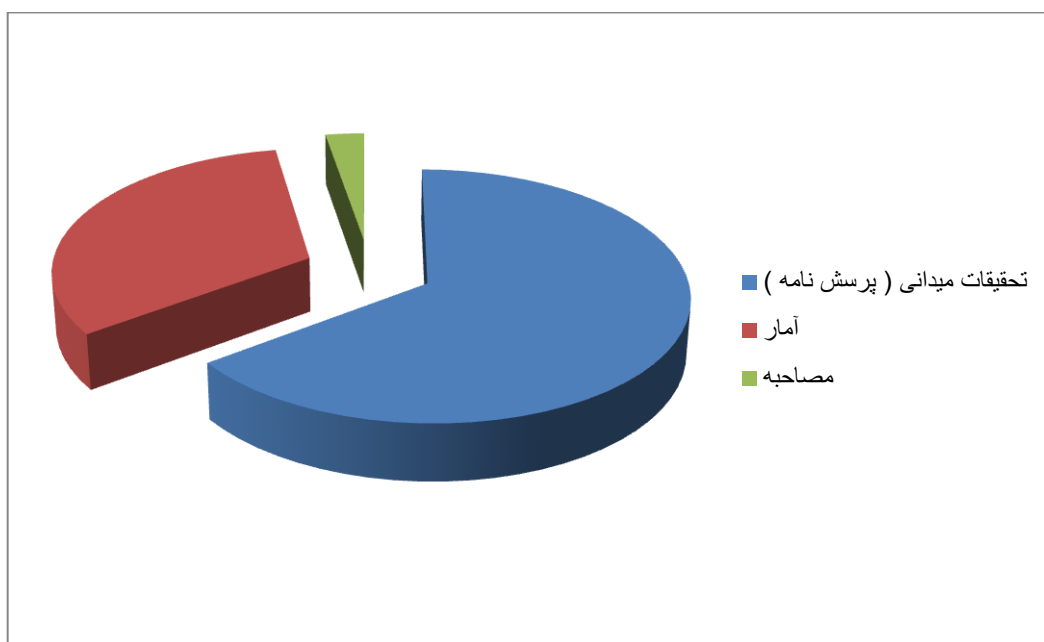
همچنین تعداد پایان نامه هایی که دارای تحقیقات میدانی (پرسش نامه)، آمار و مصاحبه بودند نیز مورد بررسی قرار گرفت. تقریباً تمام پرسش نامه های پایان نامه های دانشگاه الزهراء از نوع بسته می باشد. یعنی محقق پاسخ های فرضی تنظیم می کند و پاسخگو از بین آن ها پاسخ مورد نظر خود را انتخاب نموده، علامت می زند. تحقیقات میدانی، آمار و مصاحبه: ۳۰٪، کتابخانه ای ۷۰٪.

نمودار شماره ۴

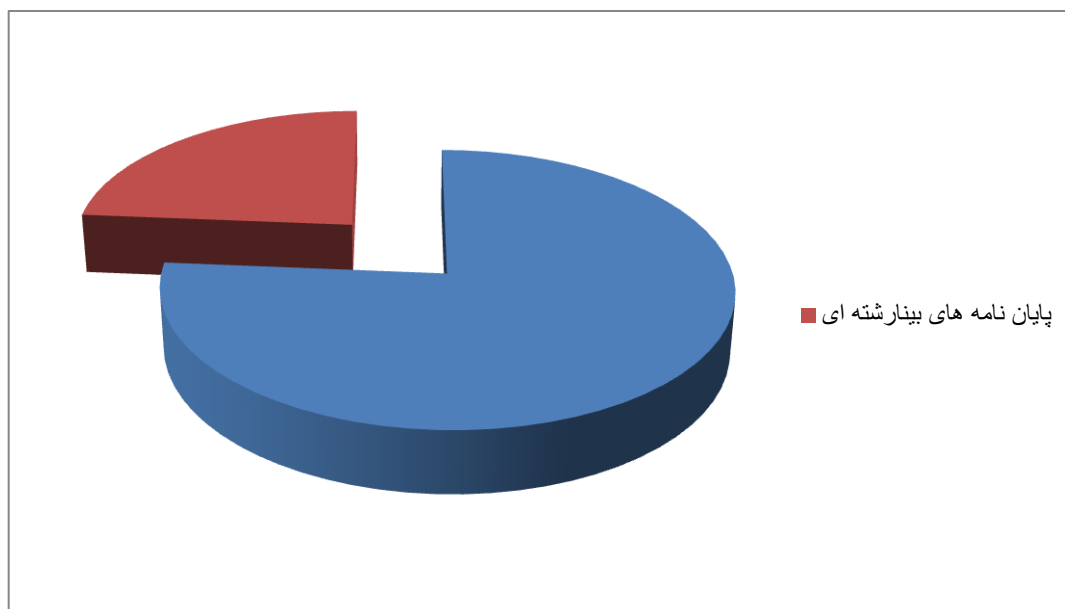

تحقیقات میدانی (پرسش نامه) : ۵۷/۱۴٪ ، آمار : ۲۸/۵۷٪ ، مصاحبه : ۲/۳۸٪

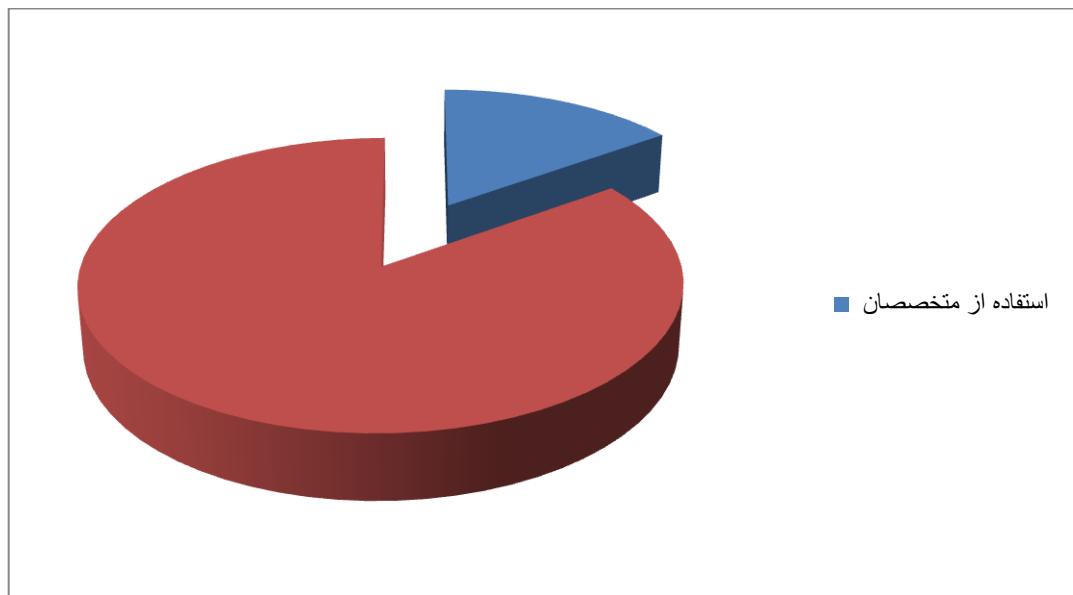
نمودار شماره ۵

در قسمت بعد تعداد پایان نامه هایی که از موضوعات بینا رشته ای استفاده کردند مورد بررسی قرار گرفت . رشته هایی که در این بین با ارتباط تصویری مورد بررسی قرار گرفت رشته های : عرفان ، اقتصاد ، پزشکی ، عکاسی ، نقاشی ، بازاریابی ، موسیقی ، سینما ، ادبیات ، روانشناسی ، صنایع دستی ، انیمیشن و معماری است . پایان نامه های بینارشته ای : ۲۳/۹۱٪

نمودار شماره ۶

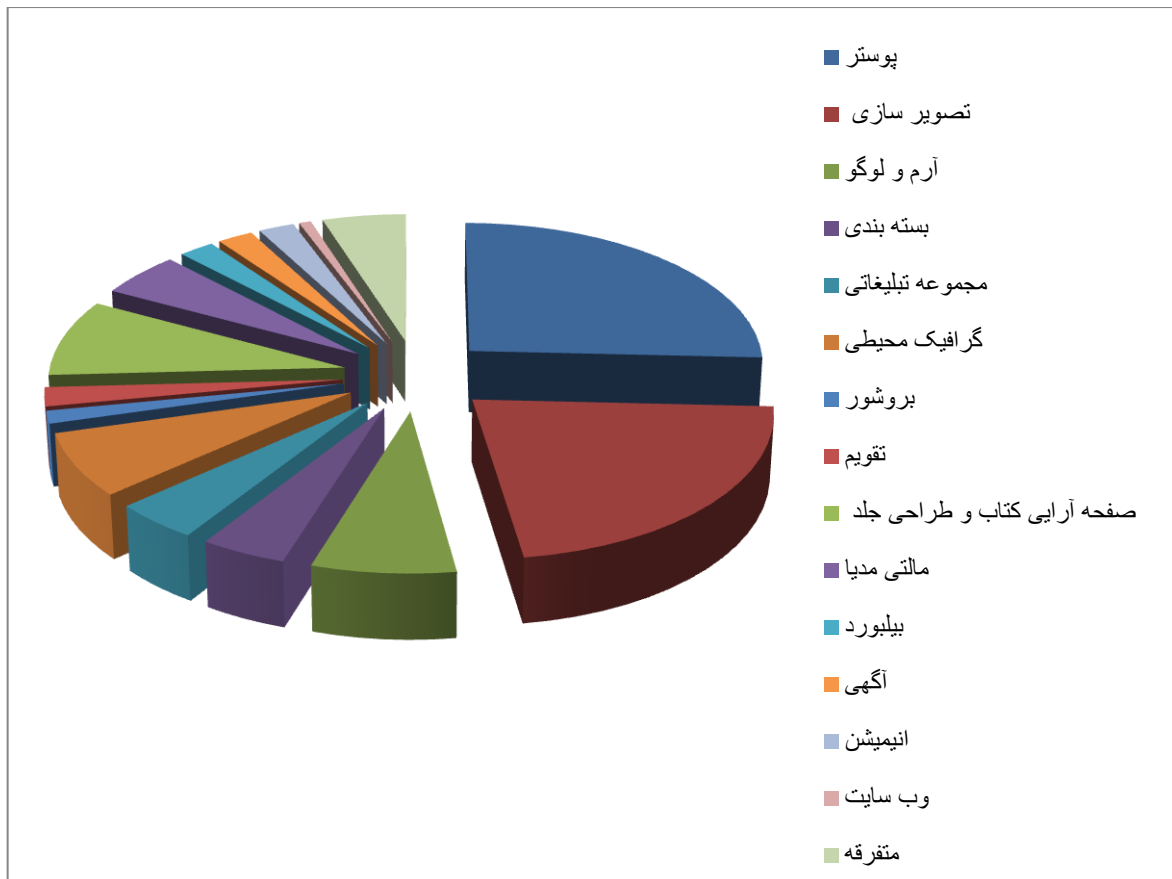
در میان ۲۳,۹۱ درصد از پایان نامه هایی که موضوعات بینارشته ای داشتند ، تعداد کمی از آن ها از متخصصان آن رشته خاص استفاده کردند . استفاده از متخصصان : ۱۵/۱۵٪

نمودار شماره ۷

موضوعات پروژه عملی پایان نامه ها به چند دسته شامل : پوستر ، تصویر سازی ، آرم و لوگو، بسته بندی ، مجموعه تبلیغاتی ، گرافیک محیطی ، بروشور ، تقویم ، صفحه آرایی کتاب و مجله و جلد ، مالتی مدیا ، بیلورد ، آگهی ، انیمیشن ، وب سایت و موضوعات متفرقه (طراحی تمبر ، اسکناس ، کارت پستال و ...) تقسیم می شود .

پوستر : ۲۶/۴۷٪ ، تصویر سازی : ۲۲/۶٪ ، آرم و لوگو : ۷/۳۵٪ ، بسته بندی : ۴/۴۱٪ ، مجموعه تبلیغاتی : ۴/۴۱٪ ، گرافیک محیطی : ۷/۳۵٪ ، بروشور : ۱/۴۷٪ ، تقویم : ۲/۲۱٪ ، صفحه آرایی کتاب و جلد : ۸/۹٪ ، مالتی مدیا : ۵/۱۵٪ ، بیلورد : ۲/۲۱٪ ، آگهی : ۲/۲۱٪ ، انیمیشن : ۲/۲۱٪ ، وب سایت : ۰/۷۴٪ ، موضوعات متفرقه : ۵/۱۵٪

نمودار شماره ۸

نتیجه گیری

بررسی پایان نامه این حقیقت را آشکار می سازد که اکثر پایان نامه های گرد آوری شده فقط از روش کتابخانه ای بوده و تحقیقات میدانی، آمار و پرسش نامه در آن ها کمتر دیده می شود و با یک تحقیق و پژوهش ناب فاصله زیادی دارد که شاید بتوان علت این فاصله را موارد زیر دانست:

«استفاده از منابع اینترنتی، تکراری بودن موضوعات مورد پژوهش، عدم وجود روح نقادی در دروس دانشگاهی و به تبع آن رسالات پایانی، عناوین کلیدی ماقبل و مابعد موضوعات اصلی به شرح زیر است: بررسی، نگرشی بر، مطالعه، تجلی، سیر تحولی، اغلب پژوهش ها در کتابخانه ها بایگانی می شوند یا حد اقل در حال حاضر مورد استفاده قرار نمی گیرند، دانشجویان در تدوین رسالات از مبنای مطالعاتی قوی برخوردار نیستند، روش پژوهش علمی در اغلب رسالات اعمال نمی شود و کمبود منابع به این نقیصه- به علت کتابخانه ای بودن پژوهش ها می افزاید.» (ذوالفقاری، ۱۳۸۴: ۲۷۳) نداشتن مبنای نظری و فلسفی قوی درباره موضوع پژوهش، اشاره نداشتن با متخصصان در موضوعات بینارشته ای، کاربردی نبودن موضوعات. همچنین در قسمت پروژه عملی بیشتر موضوعات انتخابی در زمینه طراحی پوستر، تصویر سازی بوده و موضوعاتی مانند آرم و لوگو، بسته بندی، گرافیک محیطی، صفحه آرایی کتاب و جلد، مالتی مدیا به طور متوسط و

طراحی بیلبورد، آگهی، انیمیشن، وب سایت و غیره بسیار کم صورت گرفته است. در مباحث مربوط به نقد و بررسی بسیاری از پایان نامه ها فقط به بررسی موضوعی خاص به روش کتابخانه پرداخته اند و مباحثی مانند نقد و بررسی بسیار کم کار شده و مباحثی که ارتباطی با فلسفه هنر و نظریات ارائه شده است، دیده نمی شود.

فهرست منابع

- اردبیلی، محمد علی (۱۳۷۰)، راهنمای کار تحقیق، تهران، دانشکده حقوق شهید بهشتی
- ایرانی، یوسف، بختیاری، ابوالفضل (۱۳۸۲)، روش تحقیق عملی، تهران، نشر لوح زرین
- حافظ نیا، محمد (۱۳۸۹)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، سمت
- خلجی، حسن (۱۳۷۹)، ارزیابی پایان نامه های تربیت بدنی مراکز آموزش عالی کشور از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۸، پژوهش در علوم ورزشی، شماره سوم، ص ۹۵-۱۱۱
- خنیفر، حسین، مقدمه بر روش پژوهش با رویکرد کاربردی به رساله نویسی در علوم انسانی، ص ۱۵۵-۱۲۴
- دلاور، علی (۱۳۷۸)، روش های تحقیق پیشرفته، تهران، واحد علوم تحقیقات
- ذوالفقاری، دریانور (۱۳۸۴)، ماخذ شناسی تاویلی پایان نامه های صنایع دستی دانشگاه های هنر ایران، استاد راهنما: امیر اشرف آریان پور، مشاور: غلامعلی حاتم، پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشگاه آزاد هنر و معماری
- شورای عالی برنامه ریزی (۱۳۷۳)، آیین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته، مصوبه نهایی جلسه ۲۹۱، تاریخ ۱۳۷۳/۱۰/۲۵.
- شورای عالی برنامه ریزی (۱۳۷۲)، آیین نامه دوره دکترا PHD، مصوب جلسه ۲۷۴، تاریخ ۱۳۷۲/۱۲/۸
- قورچیان، نادر قلی (۱۳۸۰)، برنامه ریزی آموزشی پیشرفته، تهران، علوم تحقیقات
- کاردان، علی محمد (۱۳۷۷)، ضرورت و بسط و توسعه تحقیقات در آموزشی، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت
- نادری، غزت الله، سیف نراقی، مریم (۱۳۷۵)، روش های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی، تهران، بی نا